

NASREDDİN HOCA

Türk halk bilgisi. Halk dilinde, duygu ve inceliği içeren, gülmece türünün öncüsü olmuştur. *Seyyid Mahmud Hayrani* ve *Seyyid Hacı İbrahim*'in derslerini dinledi, İslam diniyle ilgili çalışmalarını sürdürdü. Bir söylentiye göre medresede ders okuttu, kadılık görevinde bulundu.

Bu görevlerinden dolayı kendisine *Nasuriddin Hâce* adı verilmiş, sonradan bu ad *Nasreddin Hoca* biçimini almıştır. Onun yaşamıyla ilgili bilgiler, halkın kendisine olan aşırı sevgisi yüzünden, söylentilerle karışmış, yer yer olağanüstü nitelikler kazanmıştır. Bu söylentiler arasında, onun Selçuklu sultanlarıyla tanıştığı, *Mevlânâ Celâleddin Rumi* ile yakınlık kurduğu, kendisinden en az yetmiş yıl sonra yaşayan *Timur*'la konuştuğu, birkaç yerde birden görüldüğü bile vardır. Nasreddin Hoca'nın değeri, yaşadığı olaylarla değil, gerek kendisinin, gerek halkın onun ağzından söylediği gülmecelerdeki anlam, yergi ve alay öğelerinin inceliğiyle ölçülür.

Gülmecelerin ve *Fıkralarının* incelenmesinden, bunlarda geçen sözcüklerin açıklanışından anlaşıldığına göre o, belli bir dönemin değil *Anadolu halkının yaşama biçimini, güldürü öğesini, alay ve eğlenme türünü, övgü ve yergi becerisini dile getirmiştir*. Onunla ilgili gülmeceleri oluşturan öğelerin odağı *sevgi, yergi, övgü, alaya alma*. O, bunları söylerken *bilgin, bilgisiz, açığöz, uysal, vurdumduymaz, utangaç, atak, şaşkın, kurnaz, korkak, atılgan* gibi çelişik niteliklere bürünür. Özellikle karşısındakinin durumuyla çelişki içinde bulunma, gülmecelerinin egemen öğesidir. Bu öğeler Anadolu insanının, belli olaylar karşısındaki tutumun yansıtan, düşünce ürünlerini oluşturur. *Nasreddin Hoca, halkın duygularını yansıtan, bir gülmece odağı olarak ortaya çıkarılır*. Söylenen kişi, söylenenin ağzını kullanır, böylece halk Nasreddin Hoca'nın diliyle kendi sesini duyurur. Nasreddin Hoca, bütün gülmecelerinde, soyut bir varlık olarak değil, yaşanmış, yaşanan bir olayla, bir olguyla bağlantılı bir biçimde ortaya çıkar. Olay karşısında duyulan tepkiyi ya da onayı gülmece türlerinden biriyle dile getirir. Tanık olduğu olaylar, genellikle, halk arasında geçer.

Hazırlayan: astagos

Hoca soyluların, yüksek saray çevresinde bulunanların aralarına ya çok seyrek girer ya da hiç girmez. Sözcüğü onun tanıştığı söylenen Selçuklu sultanlarıyla ilgili gülmecesi yoktur. Timur'la ilgili "*hamam, Timur ve peştamal*" gülmecesi de, Timur'dan çok önce yaşadığı için, sonradan üretilmiştir. Halk beğenisi hoca'yı Timur gibi çevresine korku salan bir

imparatorun karşısına hamamda çıkararak, "*kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit*" türünden bir yergi yaratmıştır. Burada yerilen, dolaylı olarak, kendi toplumun, halkın üstünde gören saray insanlarıdır.

Hazırlayan: astagos

Nasreddin Hoca gülmecelerinde dile gelen, onun kişiliğinde, halkın duygularını yansıtan başka bir özellik de eşeğin yeridir. **Hoca eşeğinden ayrı düşünülemez**, onun taşıdığı, bineği olan eşek gerçekte bir **yeri ve alay ögesidir**. Anadolu insanının yarattığı gülmece ürünlerinde atın yeri yoktur denilebilir. Eşek, acıya, sıkıntıya, dayağa, açlığa katlanışın en yaygın simgesidir. Soyluların, sarayların çevresinde üretilmiş gülmecelerde eşek bulunmaz, oysa at geniş bir yer tutar. Bu konuda, başka bir çelişki sergilenir, gülmece güldürücü öge ile yerici öge yan yana getirilir. Bunun örneği de kendisinden eşeği isteyen köylüye, "**eşek evde yok**" deyince ahırda

onun anırmasını duyan köylünün "**işte eşek ahırda**" diye direktmesi karşısında, hocanın "**eşeğin sözüne mi inanacaksın benimkine mi**" demesidir. Onun gülmecelerinde, kaba sofuların "ahiret"le ilgili inançları da önemli bir yer tutar. "fincancı katırları", "ben sağlığımda hep buradan geçerdim" başlıklı gülmeceler katı bir inanç karşısındaki duyguyu açığa vurur. Toplumda neye önem verildiğini anlatan "ye kürküm ye" gülmece, hoca'nın dilinde, halkın tepkisini gösterir. Nasreddin Hoca'nın etkisi bütün toplum kesimlerine yayılmış, "**İncili Çavuş**", "**Bekri Mustafa**", "**Bektaşî**" gibi çok değişik yörelerin duygularını yansıtan gülmece türlerinin doğmasına olanak sağlamıştır.

Nasreddin Hoca; gerek yaşadığı döneme ve gerekse çağlar sonrasına damgasını vuran, **toplumsal yergi ustası** ve bir **halk önderidir**. **Nasreddin Hoca Akşehir'de yaşamış ve döneminin Akşehir insanından yola çıkarak bütün insanlığa mesajlar göndermiştir**. **Hoca; Akşehir Gölü'ne çaldığı umut mayasıyla, dünyanın ortası'nı Akşehir'e taşıyan eşeğiyle, sert rüzgarlı tekke deresi'ne gerdirmek istediği hasırıyla Akşehir'e aittir**.

Akşehir ve Akşehirliler ise yüzyıllar boyunca Nasreddin Hoca'nın bıraktığı tarihi ve manevi mirasa sahip çıkmış ve korumuşlardır. **Nasreddin Hoca, Akşehir'in her köşesinde varlığını sürdürmeye devam ediyor**.

Balkanlar'dan Orta Asya'ya kadar pek çok ülkede birbirine benzer öyküleriyle anlatılan Nasreddin Hoca ve ilettiği mesajlar son derece önemlidir. O, hem toplumu ve kişileri eleştirir ve çözümler önerir hem de tüm insanlığa **hoşgörü, kardeşlik, barış, iyimserlik** önerileriyle seslenir.

Yazıya geçirilmiş ilk Nasrettin Hoca hikayesi 1480 tarihli Sarı Saltuk'un hayatını anlatan Ebu'l Hayr-i Rumi'nin Saltuknamesi'de bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Cem Sultan'ın şehzadeliği esnasında verdiği talimat üzerine Ebülhayr Rumi tarafından Saltukname yedi senelik bir çalışma sonucunda Türk sözlü geleneğinden toplanarak 1480

yılında tamamlanmış ve kitaplaştırılmıştır. Abdullah Efendi'de başlamış ve tahsilinin sonunda babasının yerine köyünde imamlık yılında vefat ettiği şeklindeki rivayet göz önüne alınırsa, onun, Selçuklular devrinde yaşadığını ve Timur Han ile görüşmediğini dikkate almak gerekir.

BİRKAÇ SEÇME NASREDDİN HOCA FIKRASI

Tanrı Misafiri

Hoca bir gün evinde uğraşırken, gücü kuvveti yerinde fakat utanmadan aylak aylak gezen bir adam, Hoca'nın kapısını çalar ve tanrı misafiri olduğunu söyleyince, Hoca elindeki işini bırakıp benimle gel diyerek adamı Akşehir'in merkezine getirir ve camiyi işaret ederek:

- "Sen yanlış kapıyı çaldın adamım eğer tanrı misafiriysen bak işte tanrının evi orası!"

Benden Yana mısın? Ayıdan Yana mı?

Nasreddin Hoca bir gün yolda yürürken yanına bir adam yaklaşıyor ve şöyle diyor;

- Hocam, şimdi bir ayı gelse ne yaparsın? Nasreddin Hoca hemen yerden iki taş alıyor ve bunlarla kendimi savunurum, diyor. Adam tekrar soruyor;

— Diyelim ki taş yok o zaman ne yapacaksın? Hoca bu sefer;

— Kaçarım, diyor. Adam da;

— Ayı senden hızlı koşar ve seni yakalar, o zaman ne yapacaksın? Hoca;

— Ağaca çıkarım, diyor. Adam tekrar;

— Ayı da ağaca çıkar, o zaman ne yapacaksın? Hoca artık dayanamaz ve şöyle der;

— Bre hain, bre hain sen benden yana mısın yoksa ayıdan yana mısın?

Cimri

Bencil bir adam çaya düşmüş. Başlamış çırpınmaya. Hemen koşup köylüler. "Elini ver, elini

ver" diye bağırılmışlar. Ama adam elini uzatmamış. Tam göz göre göre boğuluyormuş ki! Hoca seslenmiş;

- "Yahu! o vermeyi bilmez. 'Elimi al' diye bağırırsanız"

Ye Kürküm Ye

Hoca bir ziyafete katılır fakat kalabalıktan bir türlü kendisiyle ilgilenen olmaz. Gel zaman aynı adam bir başka ziyafette yine hocayı çağırır fakat hoca bu defa kolları ve yakaları süslü kürkünü giymiştir. Daha salona girer girmez ayakta karşılanıp baş köşeye oturtulunca hoca tebessüm eden bir yüzle kürküne bakar ve:

- "Ye kürküm ye" der

Kazan Doğurdu

Hoca komşusundan ödünç aldığı kazanı iade ederken içine bir tencere koyar ve kazan doğurdu diyerek verir. Halinden memnun komşu ikinci kez kazanı aldığı anda aradan uzun zaman geçmesine rağmen gelmeyince evine gittiği hocadan "senin kazan öldü cevabını alınca":

-Olur mu hocam hiç kazan ölür mü? der, Hoca'da

-"Doğurduğuna inandın da öldüğüne niye inanmazsın be adam!"

Hazırlayan: astagos

Uykusu Kaçmış Da!

Bir yaz gecesi Hoca'nın uykusu kaçmış. Uykusuzluktan ve can sıkıntısından evde duramayınca kendini sokağa atmış. Yolda, nöbetçi subaşıya rastlamış. Subaşı:

- "Hoca, böyle gece yarısı burada ne arıyorsun?..." diye sorunca Hoca, esneyerek cevap vermiş:

- "Hiç, uykum kaçtı da onu arıyorum."

Eşeğe Ters Binme

Günün birinde Nasreddin Hoca, Sivrihisar'a gitmeye karar vermiş ve eşeğine binmiş. Fakat binerken hata yapmış ve eşeğin üzerine ters olarak oturmuş. Babası kızmış ama o kendini şöyle savunmuş:

- "Tek suçlu ben miyim? Neden eşeğe bağırıyorsun? Eğer o ters dursaydı, ben de doğru binecektim."

Herkesi Memnun Edemezsin

Hoca komşu köye gitmek için yola çıkar. Yolda bunları gören bir köyün delisi gülerek:

- "Hocam eşeğin boşa ama siz yürüyorsunuz." Deyince Hoca hemen oğlunu eşeğe bindirmiş giderken yolda karşılaştıkları bir ihtiyar:

— "Ayıp kardeşim, ihtiyar babasını yürütüyor kendi eşeğe binmiş." Diye Hoca'nın oğlunu yadırgar.

Bunun üzerine Hoca eşeğe kendi biner. Biraz sonra bir grup kadın karşılarına çıkar:

- "İnsaf et Hocam el kadar çocuğu yürütüyorsun kendin eşeğe biniyorsun." Derler. Hoca tutar oğlunun elinden ve arkasına oturur ve beraber yola devam ederken katırcı ile karşılaşılır katırcı:

- "Yazık Hocam zavallı bir eşeğe bu sıcakta iki kişi binilir mi hiç?" Sonunda Hoca dayanamaz hayatta bir kişinin herkesi memnun etmesi mümkün değildir der ve oğluyla birlikte eşeği sırtlanıp giderler.

Ticaret

Hoca 10 akçeye aldığı 10 odunu, 9 akçeye satıyormuş

- "Hocam bu ne iştir hiç böyle ticaret olur mu?" demişler. Hocada

- "Önemli olan işi nasıl yaptığın değil, insanların seni iş yaparken görmesidir."

Göl Maya Tutar mı?

Hoca göl kenarında oturmuş. Elinde yoğurt kâsesi. Göle maya çalıyormuş. Bunu gören komşusu şaşırıp sormuş:

— Hoca Efendi hiç göl maya tutar mı?

— Tutmaz bilirim tutmaz. Ama! Ya tutarsa!

Kör Dövüşü

Nasreddin Hoca, gençliğinde dilenen bazı insanlar görür. Epey bir zaman adamları inceler.

Dilenciler kör oldukları için çevredeki insanlar onlara pek çok yardım verirler. Fakat dilenciler bir türlü doymak bilmezler. Hoca, dilencilerin yanlarına yaklaşır. Cebinden para kesesini çıkartıp şakırdatır. Daha sonra dilencilere:

— Alın bu paraları da aranızda bölüşün, diyerek yanlarından biraz uzaklaşır ve adamları izlemeye koyulur. Kör dilenciler, para kesesinin içlerinden birine verildiğini sanarak parayı kapmak için birbirlerine girerler:

— Kese sende!

— Ben de yok sende!

— Çabuk benim payımı verin, yoksa ben size yapacağımı bilirim! gibi sözlerle açgözlü dilenciler, birbirlerine vurmaya, küfretmeye başlarlar ama keseyi de bir türlü ele geçiremezler. Hoca bunları gözlerken:

— Hey gidi açgözlü iki dünya körleri hey! Diye söylenirken biri:

— Ne oluyor Hoca? Diye soru sorar. Hoca:

— Ne olacak, kör dövüşü nedir bilmiyorsan öğren, der.

Tecrübe

Hoca yüksek bir ağacın üzerine çıkmış bir adam görür. Ağacın altında beş on kişi ne yapalım diye konuşurlarken Hoca yaklaşır, olup biteni sorar.

-"Görmez misin, herif aşağı inemiyor" derler. Hoca:

—Ne kadar ahmak adamlarsınız, şu kadarcık işi halledemiyorsunuz" diye çıkışır. Sonra bir ip getirmelerini ister. İp gelince Hoca ağaca çıkıp bir ucunu adamın beline sıkıca bağlar, diğer ucunu da aşağıdakilere atar. Adamlar 1,2,3 deyip ipe öyle yüklenirler ki adam tutunduğu dalla birlikte aşağı yere yapışır ve ölür. Hoca şaşar bu işe,

-"Geçen gün bir kuyudan böyle ip ile bir adam çıkardık idi, ölmedi, bu niçin öldü" diye söylenir.

Testi

Hoca bir gün oğlunu çeşmeye göndermiş ve iki tokat atarak testiye eline tutuşturmuş ve sakın ha suyu getirirken düşürüp testiye kırma demiş. Merakla kendisine bakanlara:

-" Ne yani testiye kırdıktan sonra ne diye tembihleyecektim.

Eşek Nerde?

Nasreddin Hoca İstanbul'a gitmiş. Orada eşeğini kaybetmiş, aramış aramış bulamamış. Bir otele yerleşmiş. Çarşaf o kadar temizmiş ki yatamamış tutmuş yatağın altına girmiş. Odayı boş gören karı koca odaya yerleşmiş. Adam karısına:

—Gözlerinde bütün İstanbul'u görüyorum." demiş. Hoca yatağın altından kafasını çıkarıp:

- "Benim eşeği de görüyor musun?"

Hırsızın Bunda Hiç Suçu Yok Mu?

Günün birinde hırsızın biri Nasreddin Hoca'nın evine girmiş ve ne bulduysa hepsini yanına almış gitmiş. Hoca'nın arkadaşları evi yalnız bıraktığı ve kapıyı kapamadığı için ona katıla katıla gülmüşler, bazıları da kızmış. Nasreddin Hoca buna daha fazla dayanamamış ve:

- "Pekâla, pekâla! Ben suçluyum ama hırsıza ne oluyor? Onun bunda hiç suçu yok mu?" demiş.

Damdan Düşen Gelsin

Hoca eninin çatısını aktarırken dengesini kaybedip yere düşer. Tüm ahali etrafına yığılıp ne yapabileceklerini tartışırken, Hoca:

—Bana damdan düşen birini getirin." demiş.

Parayı Veren Dündüğü Çalar

Hoca bir gün pazara gitmek için yola koyulmuş. Az sonra çocuklar önünü kesmiş. Hoca, bize pazardan düdüğ al diye bağırışmışlar. İçlerinden biri çıkıp, parasını uzatmış. Pazar dönüşü aynı çocuklar yine hocayı çevirmişler. Hoca, para veren çocuğa düdüğü uzatmış, tam ayrılıyormuş ki! Bütün çocuklar bağırarak; "Hani bana, hani bana". Hoca çocuklara dönüp:

-"Parayı veren düdüğü çalar", demiş.

Tıp Bilgisi

Hoca'ya "tıp bilir misin" demişler.

-"Bilirim" demiş, "hem de şöyle ifade ederim."

—Ayağını sıcak tut, başını serin, Kendine bir iş bul, düşünme derin."

Kurtarma

Hoca ne kadar uğraştıysa da bir türlü ata yardım alamadan binemeyince "hey gidi gençlik" der ve yola revan olur. Halktan uzaklaştıktan sonra, kendi kendine:

-"Senin gençliğini de biliriz ama neyse"

Zaten

Nasıl olduysa Hoca eşeğinden düştü. Çocuklar etrafına toplandılar. Kıkır kıkır gülüşüp alay etmeye başladılar. Hoca:

—Aman çocuklar, bu kadar gülecek ne var? Ben zaten inecektim."

Hazırlayan: astagos